

Александар Лаковић

ЛИЧНО ПРОТИВ БЕЗЛИЧНОГ

Ненад Јовановић, *Лице местиа*,
Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево, 2007.

Иако у садржају песничке књиге *Лице местиа* Ненада Јовановића (1973) нема података о издвајању појединих од укупно шездесет и једне песме, ипак су две песме – прва („Опет”) и последња („Хлеб”) издвојене од осталих као уводна и закључна, и то су осамостаљене преузимањем цртежа у „туш техници” са насловне корице књиге, иначе скице за сценографију представе *Хамлејџмашина* по тексту Хајнера Милера. Осим графичких разлога да се издвојене песме прогласе пролошком и епилошком, битно је поменути податак да је у обе песме кључна реч – „хлеб”. У првој песми ту су и „Божије речи”, „нож”, а у другој је и „крв”. Завршна реченица у песми „Опет”, која гласи: „Ето због чега је она/ још одонда уверена да се Велика Мистерија крије у/ понављању, а не у ножу, хлебу или Богу”, доноси не само песников доживљај библијског Великог четвртка и песников став да вечност често може бити захвална ритуалном, обредном, униформном или каквом већ, али надасве упорном и истоликом понављању, а не значењу, смислу, убеђењу. Дакле, опонашање је средство против заборављавања, а не фикција. Међутим, у окончавајућој песми, хлеб је жив („Када је хлеб проговорио./ зора се црвенела ко крв”), можда, и анђеоло у стваралачком сновиђењу („очи су ти се оквасиле/ сузама црвеним попут зоре.

Хлеб/ је тад умочио самога себе/ у твоје очи”). На тај начин, песник манифестује значај појединца и онога што он сам поседује и носи са собом, као отклон од општеважеће матрице. Дакле, реч је о униформности и миметичком обрасцу, било да су договорени или изнуђени, било да су присилни или добровољни, песник им се опире, не прихвата их као оправдане и трага за личним и аутентичним у „посивелом” свету.

Преосталих педесет и девет песама, смештених између уводне и закључне, нису садржајно непосредно умрежене са њима двома (изузев песма „Арматура”), нити су овако срачунато медитативне (нарочито као песма „Хлеб”), али их, управо уједињују поменути појмови (понављање до истоликог и лично), који су у континуираном контрапункту, и то као стожери читаве Јовановићеве песничке књиге, чији је и наслов *Лице местиа*, у потпуности, усаглашен са њима.

За разлику од значаја понављања на догматском плану у почетној песми, током Јовановићеве књиге, проблематизује се принудно понављање као принцип и кодекс понашања у песниковој збиљи и које води униформности и, у маси сличних, коначном обезличавању немоћног појединца. Ипак, не заборавља песник, правило губитка аутентичности и идентитета примењиво је за све области живота. И за поезију, и за песника, наравно, симболично илуструје Ненад Јовановић у песми „Киша”:

Он, који је читав век
утеху сматрао непоетичном,
сада би не да се одрекне тог мишљења, већ
поезије. Но,
зна да би то одрицање било тише
од одвајања једне капи воде
од метала ограда. Шта
онда? Како да
старац – из
скромности незаинтересован како
за старост, тако и за њену супротност –
испуни жељу по којој се сматра човеком?

Песник своје окружење именује као „музеј наших дана”, између чијих „белих зидова” дезинтегрисани појединци („на стварима су наши отисци, а/ на отпаду – наша коса,/ нокти, млечни зуби, крајници”) и читаоци са њима суочавају се са немилосрдним закључком да „више нема сврхе којој бисмо могли да послужимо”, те је једини сведок постојања „улазница”, како се и зове песма. Због чега као иронични ехо лебди изнад свих нас питање: „Прочитај/ цену са улазнице: јесмо/ ли прошли одвећ скупо/ или пак одвећ јефтино?”

Значај и погубност униформности и додељеног нам „времена бли-занаца” прераста у немогућност разликовања потпуно различитих предмета и појава и по изгледу и по функцији. Али, овакав, данас прихваћен поступак уравнивања по сваку цену, шири се и временски, тако да захтева и губитак прошлости и губитак памћења. И коначно губитак доказа о бивствовању. Песник нас опомиње, да „то се понавља од египатских папируса и рима”, циклично и неумитно, и апсолутно застрашујуће, што се очитује и у песми истрошеног и потпуно занемареног наслова (зато и иронизованог) – *Спјаро, зло значење*:

Ослепоо сам да бих повест
градова претворио у рушевину,
а из таме се – гле!
(ову речцу интонирам ко псовку) –
родила нова повест:
о сродности по облику уместо
по старом, злом значењу (око
је слично јајету, јаје
брескви, бресква – ђулету).

У свету усамљености, отуђености, претеће језе и хладноће („а годовима у једном платану/ постајало је све хладније”) ређају се слике апсурда и парадокса, од оних, на први поглед, безазлених и зачудних („И све разгледнице из Хаване/ мирисаху на Хелсинки”), па до бизарних и морбидних:

Купио триста седамдесет пет милилитара вискија,
не застајући поред билборда с фотографијом
одраног човека у контемплативном ставу –
експоната са текуће анатомске изложбе.
Натпис је казивао: „Слободно
зурите. Он не мари.”

Песниково упориште као потенцијални штит против дехуманизације и деперсонализације, које су одавно заживеле у нашој збиљи, јесте љубав, што је и очекивано, мада је њена заступљеност и видљивост једва приметна у песниковом и нашем окружењу. Зато њено присуство изгледа иронично, виртуелно, нестварно, луксирано, црно-хуморно, упркос значају који поседује, те се у песми „Обичност” насупрот кључној речи – „сиво” (шест пута употребљена) уочавају се „розе полни органи”. И у песми „Есеј пред крај дана” завршни стих-парола – „да живи туцање” није одраз хедонистичких искушења, већ противстав због „деце кажњене” пре свог рођења због „родитељског греха”, који је завладао и сада и овде.

Непомирљивој и вечној опречности између личног и општег, која је у жижи Јовановићеве песничке књиге, погодовао је и песников поступак грађења песме односно начин причања песме. Реч је, наиме, о једном разбарушеном обрасцу, који садржи у себи неколико неочекиваних карактеристика. Песник, заправо, започиње песму аутентично, сочно, прецизно, примерено, обично сликом из песникове збиље и околиша, али, након таквог почетка, тешко да неко од читалаца може замислити куда ће се упутити песничка река. Чак и када је читалац ишчита целу, чуди се њеним обртима, турбуленцијама, вигилности, еруптивности и нестишљивости, иако их подржава и оправдава. Сведок аутентичном, па и веристичком, песниковом увођењу читалаца у песму, из којег не може наслутити њен даљи ток, јесте почетна строфа песме „Цикаде“:

Обоје смо фабрички радници. (Девет сати
рада, сат гледања
телевизије, четири
политрењака пива.)

Екскурзивност Јовановићевих песама очитује песма „Било” у чијој првој строфи просторна одредница је „насеље Лејанка у Делиблатској пешчари”, у другој је београдска „Пожешка” улица, а у трећој – „Ивањица”, док завршна строфа почиње следећим стихом: „Бездани су сврстани у категорије”. Парадигма оправданости оваквог песничког поступка, превасходно из семантичког угла, јесте песма у којој је први стих уједно и наслов песме „Док је густирао кубанско пиво”, што је, иако неочекивано, и повод да се докучи да „право значење речи бесмртност не односи се на вечан живот, већ на... живот у коме се на смрт не помишља”, након чега се стиче право на још дубља и осмишљенија читања и тумачења Јовановићеве песме, која, само привидно, није тежила овако значајним медитацијама.

У истој функцији је и Јовановићева црно-хуморна, иронична, сатирична, па и пародична интонација. Ефектна, муњевита, вишепотезна, неочекивана, али и примерена и одмерена и накнадно логична иронија, као и Јовановићев песнички исказ, огледа се и у песми „Ламент намењен заглушивању”:

Баштенске маказе су скратиле снове о
рајској башти, и то
на једну-ге-исту-дужину.
Судови су спојени. Није
могуће рећи: живела песма,
а не пожелети нечију смрт.